

Avlatsbrev från 1427 avseende Själalaltet i Skara domkyrka

**Kallelse till årsmöte i Skara
den 24 april 2006 kl. 13.30
med inledande andakt
i Skara domkyrka**

av Sällskapetets ordförande, prosten
Johnny Hagberg, därefter förhand-
lingar, servering i Kyrkans Hus
(Mariasalen) och föredrag av profes-
sor em. *Carl-Gustaf Andrén*
”De västgötska avlatsbrevnen”
Avlatsbrev från Skara stift

Under våren ger vårt stiftshistoriska sällskap ut boken *Avlatsbrevnen från västgötadeln av Skara stift*. Författare är professor emeritus Carl-Gustaf Andrén, Lund. För den latinska översättningen svarar fil.dr Anna Fredriksson Adman, Uppsala. Någon liknande förteckning över ett landskap och stift finns inte förut i vårt land och därför är det med stor glädje som vi ger ut boken. En presentation av bokens innehåll kommer att ges vid vårt årsmöte den 24 april. Här följer några stycken ur Andrén's inledningstext i boken:

I den medeltida kyrkans liv och teologi spelade läran om avlatsbrevnen och den konkreta tillämpningen av den en mycket stor roll. Den var insatt i botsakramentets och bikstens sammanhang. När människan i bikten ångrade sig, bekände sina synder och fick avlösning av prästen ålades hon också som straff viss botgöring för att följderna av begångna synder skulle kunna efterskänkas. Straffen var av två slag. De eviga straffen: från dem kunde människan befrias genom avlösningen i bikten om hon

med uppriktig ånger bekände sin synd. De timliga straffen: från dem kunde hon befrias genom den gottgörelse/botgöring hon ålades i samband med bikten. Avlaten öppnade möjligheten att botgöringen eller delar av den kunde efterskänkas. Avlaten gav alls ingen syndaförlåtelse utan eftergift av pålagda straff, också straff i skärselden.

Som biblisk anknytning hänvisade man till orden i 2 Kor 2:5-11, där Paulus skriver till församlingen att den som vållat sorg och fått bestraffning skall förlåtas och tröstas så att han inte går under. Likaså anknyter man till 2 Kor 8:14, där Paulus framhåller att överflödet på ett håll kan avhjälpa bristen på ett annat. Avlaten var således direkt förbunden med kyrkans ”nyckelmakt” att binda och lösa syndare. I den låg också rätten att utdöma straff som genom botgöring skulle avtjänas av den som begått synden. Straffen – och därmed botgöringen – kunde minskas eller helt efterskänkas genom att kyrkan hade tillgång till den skatt som uppstått genom Kristi och helgonens överskjutande förtjänster. En botfärdig syndare som ångrade och bekände sin synd och fullgjorde vissa angivna gärningar kunde alltså få del av denna skatt och därmed lindring i det straff i form av botövningar som han ålagts i bikten. Här kom avlaten in med sin eftergift av botgöringen med ett antal exakt angivna dagar, vanligen 40 dagar med anknytning till fornkyrkans botperioder med just 40 dagar eller mer, beroende på vem som utfärdat avlatsbrevet.

Avlaten ersatte alltså helt eller delvis botgöringen med handlingar av annan karaktär. Den avlatssökande måste dock först

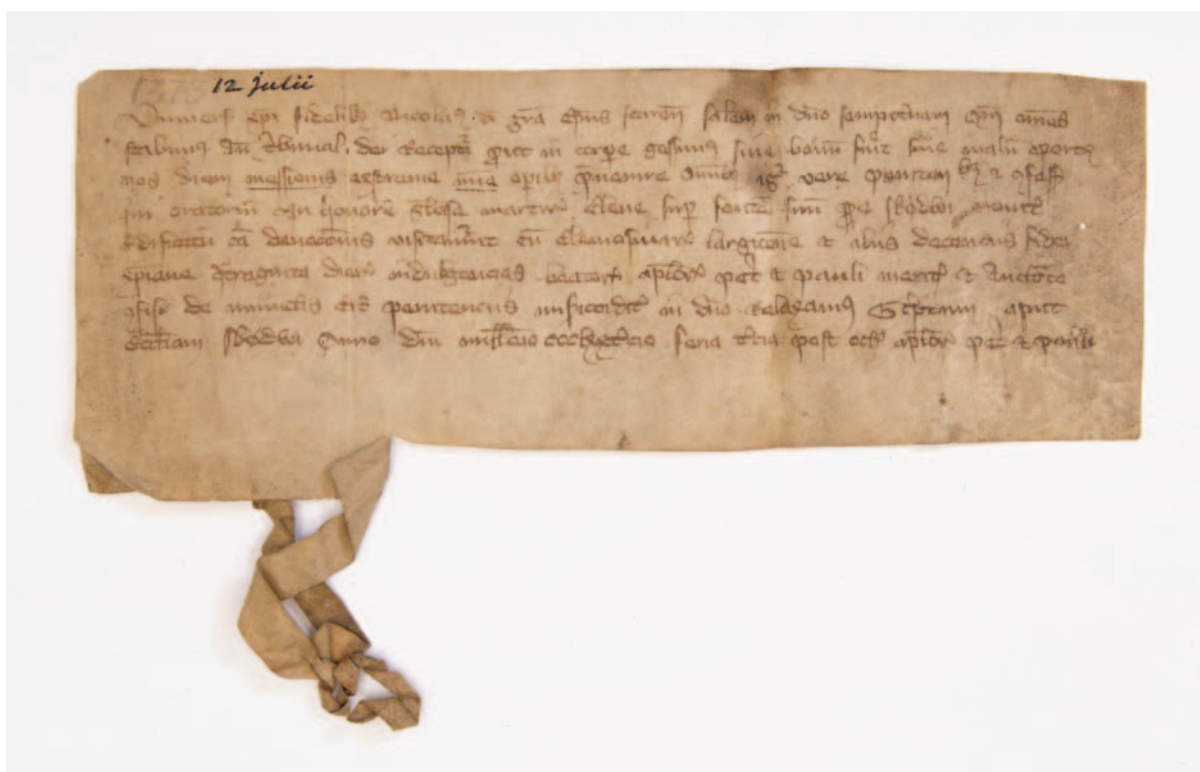
av allt uppvisa uppriktig ånger och bekänna sin synd. Därefter följde fullgörande av vissa prestationer. I avlatsbrevens redovisas olika möjligheter med rätt stora variationer så att de skulle kunna passa avlatssökande med olika kapacitet, praktiskt och intellektuellt.

Totalt finns idag ett femtiotal avlatsbrev i original eller avskrift bevarade från västgötadeln av det medeltida Skara stift som då också omfattade Värmland och Dalsland. Den absoluta merparten härrör från 1400- och 1500-talen. Endast ett brev kommer från 1300-talet. Det gäller S:ta Helenas kapell i Skövde och är utfärdat 1373 av biskop Nils i Skara. Det är det första kända avlatsbrevet utfärdat av någon Skarabiskop. Några brev är från 1200-talet. Detta innebär att ett mycket stort antal avlatsbrev troligen inte blivit bevarade till våra dagar vare sig i original eller avskrift.

Det sista kända avlatsbrevet utfärdades för Utby kyrka 1528 i festo Sancte Cicilie av biskop Magnus Haraldsson.

De flesta kända breven är naturligtvis utfärdade av biskopar i Skara, d. v. s. av det egna stiftets biskop. Från sju av dem föreligger avlatsbrev. Endast ett är från 1300-talet, av biskop Nils 1373. Från och med år 1405 under Brynolf Karlssons episkopat till och med år 1520 under Vincent Henningsson saknas sådana brev endast från Bengt Gustavssons ämbetsstid 1449-60.

Avlatsbrevens är till innehåll och struktur varandra påfallande lika. Visst finns det lätt iakttagbara skillnader, inte minst bero-

Avlatsbrev från 1373 avseende S Helenas kapell i Skövde.

ende på vem som utfärdat dem – påve, kardinal eller stiftsbiskop – eller på anknytning till lokala förhållanden. Stiftsbiskoparnas brev är de som kanske mest följer en mall med återkommande huvudpunkter, som inte sällan överensstämmer ordagrant.

Med de avlatsbrev som Skarabiskopen Vincentius utfärdade under sin biskopstid infördes en annorlunda standardformulering där han säger sig vilja ”genom indulgenser och efterskänkanden, liksom genom en slags lockelsegåvor, inbjuda det folk som är hängivet Gud till att än uppriktigare tjäna honom” (Hedared 1508). Denna formulering återkommer i fyra av dem fem brev som tillhör hans biskopstid.

Det har för kyrkorna på många sätt varit attraktivt att inneha avlatsbrev. Därför har man också lagt ner möda på att skaffa sig sådana. Sändebud och ombud för Skarabiskopen vid kurian har lyckats utverka avlatsbrev från påvar och kardinaler, brev som gav kyrkan en förhöjd status. Representanter för stift och församlingar har tagit tillfället i akt att utverka brev från ärkebiskopar och biskopar i andra stift än de egna vid kyrkomöten och herremöten.

Breven har haft olika funktioner. De har utgjort den tidens incitament till insamling av medel för att stödja verksamheten vid berörd kyrka och för att ge hjälp till underhålls-, reparations- eller byggnadsarbeten. Dessa insatser har konkret bestått i donationer och testamentsgåvor avsedda för själva kyrkobyggnaden och kyrkorummets utsmyckning. De har också gjort det möjligt att anskaffa och underhålla utrustning för gudstjänsten, såsom mässböcker, mässkläder, nattvardskärl och ljus i kyrkan.

Samtidigt har avlatsbrev haft sin viktiga pastorala funktion som hjälp och tröst i den enskilde individens tros- och fromhetsliv. Den som för begångna synder fått sig ålagd viss botgöring kunde reducera denna genom två åtgärder dels genom sann och uppriktig ånger och bekännelse dels genom att utföra vissa föreslagna gärningar.

En förutsättning var personligt besök i kyrkan, i många fall på särskilt angivna kyrkoårs- och helgondagar. Att sockenborna använt sig av möjligheten är ganska klart men avlatssökande i pilgrimsskaror från när och fjärran har säkerligen funnit vägen dit. Sommarhalvårets helgondagar har fått viss prioritet. Det var trots allt lättare att färdas då. De lokala och nationella helgonen har getts en särskild plats och därmed bidragit till att stärka den nationella kyrkliga gemenskapen.

Avlatsbrev krävde olika former av aktivitet i samband med besöken. De ingick som styrinstrument i kyrkans fostrande och vårdande insatser med praktiska pastorala anvisningar om hur

ett kristet liv i bot och bättring borde levas och formos. Man skall höra mässan, delta i andra gudstjänster – säkert tidegärden – följa med i processionen då prästen bär Kristi lekamen och oljan till de sjuka. Breven uppmanar också till egen fromhetsövning genom att den som sökte avlat själv knäböjande skulle bedja inför helgonbilder i kyrkan eller när kvällsringningen ägde rum eller vandra över kyrkogården och be för de avlidna. I breven finns också anvisningar om vilka böner man skall bedja. Särskilt apostroferas Ave Maria och Pater noster, gärna tre eller fem gånger, liksom Credo, trosbekännelsen. I breven framhålls också att man kan be andra böner och man påminner om att man bör be till Gud för både kyrkans och svenska kungarikets framgång.

Vi kan idag inte belägga hur mycket avlatsmöjligheterna utnyttjats av kyrkans medlemmar eller hur de fungerat i dessas andliga liv. Angelägenheten att kontinuerligt utverka nya avlatsbrev i samband med biskopsskiften i stiftet tyder dock på att de upplevts såsom mycket betydelsefulla inslag i kyrkans och den troendes liv där kyrkans ledning använt dem i sin verksamhet. Vi har inte heller några uppgifter om vilken attraktionskraft de enskilda kyrkornas avlatsförmåner utövat på pilgrimer eller besökare från områden i församlingens närhet. Vi saknar tyvärr också uppgifter om de enskilda sockenkyrkorna verkligen fått mottaga gåvor, donationer och testamenten i anslutning till avlatsutdelning. Avlatsförmånerna har säkerligen betytt mycket för de kyrkor som erhållit sådana och utgjort viktiga pastorala inslag i den enskilde troendes liv.

Törnen i otrons tidevarv - om ett kapell och dess skatter

Av Karl-Erik Tysk

En varm och solig augustidag kan det stå två långa rader av köande turister längs Boulevard du Palais' trottoarer på Île de la Cité i Paris. Den ena ringlar sig åt norr mot Conciergeriet, där den franska revolutionens bemärkta offer med Marie Antoinette i spetsen tillbringade den sista tiden i sina liv, innan de fördes till Place de la Concorde för att avrättas. I den andra, som är vänt mot söder och Boulevard Saint Michel, väntar människor på att gå igenom säkerhetskontrollen till Palais de Justice. Det är inte till detta i och för sig magnifika palats som de är på väg utan en annan märklig byggnad på dess gård som förmår sätta sinnen i dallring också på en gammal västgöte, som kan något om sitt eget landskaps medeltida historia.

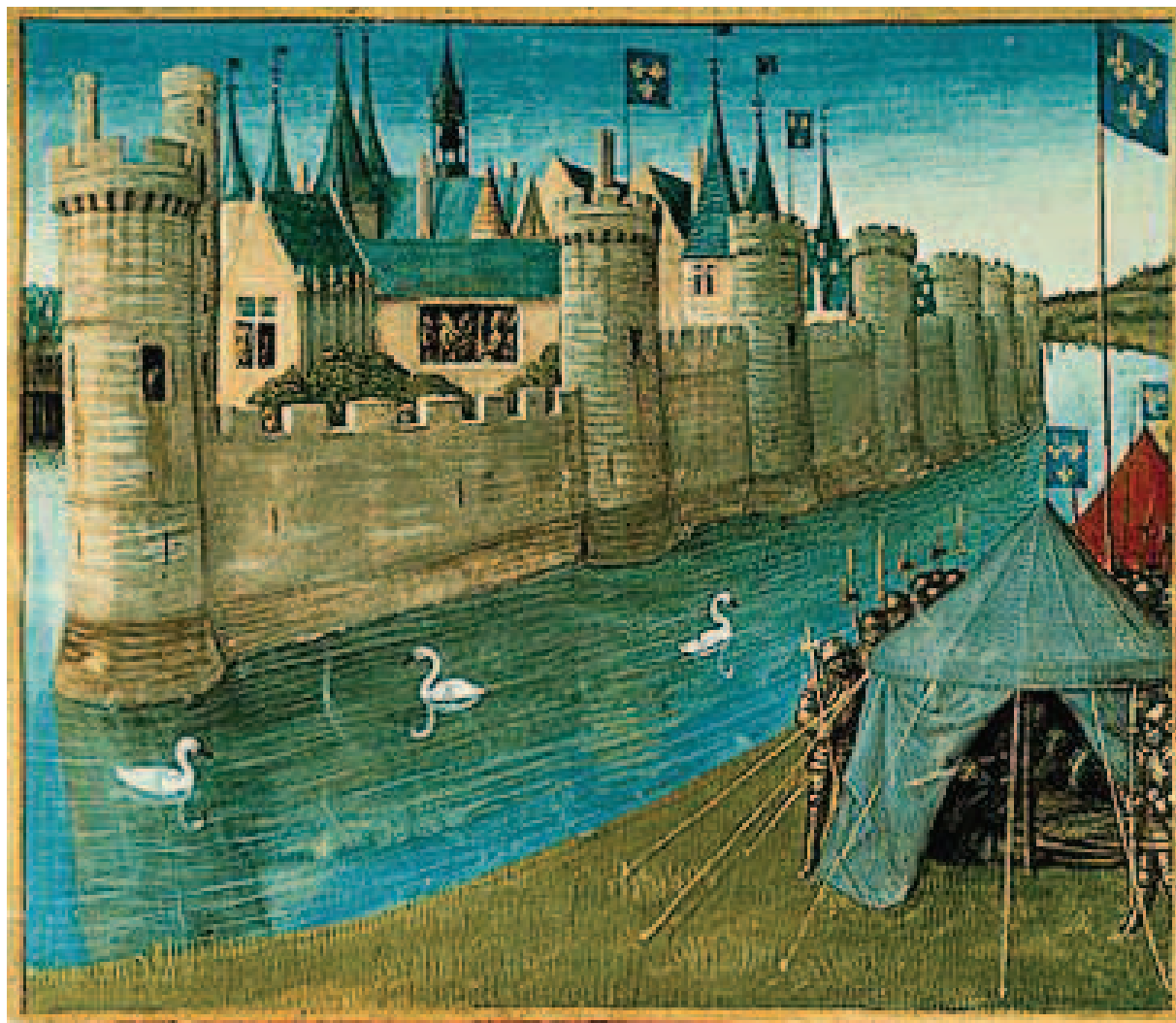

Här på ön i Seine låg en gång den gamla kungaborgen som räknade sina anor ända från merovingernas tid. Men av det som fanns där på medeltiden återstår i stort sett bara det mål som lockar den moderna turisten. Den byggnad de styr sin steg mot omgärdas idag av det i nygotik uppförda Justitiepalatset.

Under högmedeltiden var Paris ett kulturellt centrum av högsta rang. Hit färdades vetgiriga och säkert välbemedlade ungdomar från Europas alla hörn för att förkovra sig vid det år 1215 grundade universitetet. Här verkade sådana storheter som Albertus Magnus och hans långt mera berömda elev, Thomas av Aquino. En av dessa studenter var Brynolf, son till stormannen Algot Brynolfsson från Västergötland som under en tid var vårt landskaps lagman. Brynolf Algotsson skulle komma att gå långt. Inom några år skulle han bli biskop i Skara (1278-1317) och så småningom på sin väg till den himmelska härligheten bli skrinlagd (1492), något som är liktydigt med en saligförklaring.

Enligt de texter som skrevs i samband med hans kanonisationsprocess på 1400-talet skulle Brynolf ha vistats 18 år i Paris. Exakt när det var, vet vi inte, lika lite som vi vet när eller var Brynolf föddes. Men det var i alla fall före 1277, då han för första gången figurerar i de medeltida källorna och därför måste ha återbördats till Skara stift. Man behöver knappast betvivla att Brynolf skaffade sig betydande kunskaper och erfarenheter under sin tid i Paris. Dem omsatte han på olika sätt i sitt uppdrag som biskop. Men han skulle också efter många år på omvägar få en storslagen hälsning från det Paris som han för alltid hade lämnat.

En stor händelse i biskop Brynolfs liv ägde nämligen rum då han från den norske kungen Håkon Magnusson fick ta emot en tagg ur Kristi törnekrona. Det skedde den 2 september 1304 i Lödöse. I ett av de officier som tillskrivs Brynolf berättas det om tilldragelsen:

Denna 1400-talsmålning avser egentligen att avbilda Chlothar I död 561 men visar snarare hur Île de la Cité såg ut från sydväst under senmedeltiden. Den här synliga västra delen av ön präglades av kungamakten, vars palats, administrationsbyggnader och kapell delvis finns kvar (La Conciergerie, Sainte-Chapelle). På östra delen av ön, som dominerades av kyrkan, reste sig Notre Damekatedralen.

En tagg av den krona, som vår Herre Jesus Kristus under sin pina bar på huvudet och helgade med sitt blod, överlämnades den 2 september 1304 i Lödöse av den lysande fursten herr Håkan, Norges konung, till biskopen i Skara och fördes sedan till Vår Frus kyrka i Skara. Där mottogs den med glädje och from tacksägelse av klerker och lekmän i staden och stiftet och anförtröddes med vördnad åt sorgfälligt bevarande.

Det var bland annat detta officium som fick litteraturprofessorn Henrik Schüeck att uttrycka sig i ovanligt lyriska ordalag om Brynolfs poetiska storhet:

De verka, dessa dikter, såsom de gotiska kyrkornas glasmålningar. Dessa framställa väl ur den heliga historien, men man uppmärksammar dem knappt man märker blott, huru dagern i olika skiftningar bryter sig igenom det färgade glaset, och denna mystiska ljusflod framkallar en stämning, som kommer oss att glömma målningarnas innehåll för glöden i deras färgspel.

Denna måleriska beskrivning av det gotiska kyrkorummets mystik stämmer väl överens med den känsla som överväldigar den nutida paristurist som söker sig till en av de kyrkor Brynolf själv måste ha besökt under sin vistelse i den franska huvudstaden.

Vi återvänder därför till 1200-talets franska huvudstad för att närmare stifta bekantskap med den kyrkan. Ludvig IX hade efterträtt sin far Ludvig VIII som Frankrikes kung 1226, då han endast var 12 år gammal. Fram till 1234, då han själv övertog regeringsmakten, var det därför hans mor Blanche av Kastilien som styrde riket. Det året gifte sig Ludvig med Marguerite de Provence.

Alltsedan Konstantinopel erövrades av korsfararna 1204 och det latinska kejsardömet bildades, hade Frankrike haft livliga förbindelser med Orienten. I Konstantinopel förvarades sedan 500-talet en exklusiv relik, Kristi egen törnekrona. Den siste latinske kejsaren i den gamla östromerska huvudstaden, Balduin II (1217-1273) – eller som han kanske bör kallas Baudouin de Courtenay – hade behov av pengar för militära ändamål och beslöt att avyttra törnekronan. Han pantsatte den, åtminstone delvis, 1238 hos venetianska köpmän. Samma år eller året därefter löste Ludvig IX ut kronan för den ansenliga summan av 135 000 livre. Det var naturligtvis en handling med stor både religiös och politisk innebörd.

Ludvig var en mycken from monark, som själv genomförde några korståg, ett till Egypten (1248) och ett till Tunisien (1270). De blev inte helt lyckade. I det första blev han tillfångtagen, i det andra blev han dödad. Men han helgonförklarades redan 1297 (Ludvig den helige) och kom att framstå som den ideale, kristne medeltidskungen. Själv av ätten Capet blev han genom sin son, Robert, greve

av Clermont, stamfader till ätten Bourbon. I dag vilar han bredvid sina kungliga anförvanter och kollegor i katedralen i S:t Denis i norra Paris inte långt från Frankrikes största idrottsarena, Stade de France.

Ludvig inköpte inte bara törnekronan utan också en hel uppsättning relikier av vilka en bit av Kristi kors är den mest berömda. Dessa relikier kom till Paris först den 14 september 1241, några år efter törnekronan. Dessförinnan hade törnekronan gjort sin entré i huvudstaden.

Ludvig befann sig i Château de Vincennes, det kungliga slott som då låg öster om Paris men som idag ligger i östra delen av huvudstaden och dit man lätt tar sig med metron, när han i augusti 1239 underrättades om att törnekronan var på väg in i Frankrike. Han begav sig då till Villeneuve-l'Archevêque och katedralen i Sens för att ta emot törnekronan i sällskap med drottningen, sin bror, som var biskop av Puy, och biskopen av Sens. Det högtidliga mottagandet i katedralen ägde rum den 11 augusti. I denna katedral i Sens hade för övrigt 1164 ärkebiskopen i Lund, Eskil, vigt alvastramunken Stefan till Uppsalas förste ärkebiskop.

Från Sens fördes sedan törnekronan på floderna Yvonne och Seine till Vincennes. Därifrån hölls det magnifika intåget i huvudstaden, dit kronan anlände den 18 augusti

och deponerades i kapellet Saint-Nicolas inte långt från det kungliga slottet på Île de la Cité. Kanske väcktes redan tidigt hos Ludvig tanken på att bygga en värdig boning för denna dyrbara relik. Efter ett tag manifesterade sig denna tanke i en byggnad, vars skönhet söker sin like.

Den 26 april 1248 var det dags för invigningen i närvaro av den påvliga legaten, som helgade det övre kapellet åt det Heliga korset, och ärkebiskopen av Bourges som invigde det nedre till den Heliga jungfrun. Kostnaden för kapellet – La Sainte-Chapelle – kan beräknas till 40 000 livre, alltså betydligt mindre än för själva relikerna.

Det är rimligt att tänka sig att Brynolf Algotsson befann sig i Paris någon gång mellan kapellens invigning och det år då han enligt källorna uppträdde på den västgötska scenen. Lika rimligt är det att anta att han någon gång under sin vistelse i Paris, kanske flera, beskådade relikerna. Föga anade han då att han en gång själv skulle få ta emot en tagg ur denna relik som var föremål för en sådan religiös vördnad.

Upplevelsen av La Sainte-Chapelle motsvarar till fullo Schücks känslor inför de gotiska kyrkornas fönstermålningar. Kanske erfor Brynolf Algotsson något liknande, även om det för honom knappast stannade vid en emotionell rörelse, född som han var i ett annat tidevarv än otons. En medeltida iakttagare beskriver sina intryck så här:

När man träder in i kapellet, tror man sig upptagen till himmelen och inbillar sig med rätta att man förs in i ett av paradiset's allra vackraste gemak.

La Sainte-Chapelle är byggt i två våningar. Den övre innehöll relikerna och var avsedd för kungen och hans gäster. Den nedre var hovförsamlingens kyrka, upplåten för kungens tjänstefolk och hans soldater. När man från Justitiepalatset kommer in i den nedre delen blir man både imponerad och besviken. Visserligen är det nedre kapellet vackert men har inte den konstnärliga kraft man kanske förväntar sig. Så hittar man uppgången till det övre kapellet och där överväldigas man av dess mer än överdådiga glasfönster som så totalt dominerar helgedomen. Man formligen drunknar i de färgvågor som sköljer över en, när solens strålar bryts i den heliga historia som de målade glasskivorna översållats med.

Det är inalles femton fönster från 1200-talet och ett rosettfönster i väster som ersattes på 1400-talet. Det är de äldsta kyrkfönstren i Paris och av 1134 scener är 720 de ursprungliga och de övriga så skickligt restaurerade att de är svåra att skilja från de ursprungligen medeltida.

Det är den röda och den blå färgen som tydligast framträder och vars nyanser varierar allt eftersom solljuset under dagen ändrar karaktär. Det verkar som om fönstren vore skapade av tre olika konstnär­satel­jéer. Bilderna framställer den bibliska historien från första Mosebok till Johannes uppenbarelse. Men där återfinns också överförandet av

relikerna. På det sättet återges Ludvig den helige som en i raden av de israelitiska kungarna och det franska kungadömet förvandlas till det bibliska kungarikets arvtagare. Detta är scenerna i skeppets fönster som har den ansenliga höjden av 15,35 m. och en bredd på 4,70 meter.

I koret handlar det om Kristi födelse och hans lidande, de två johannesgestalterna, Döparen och Evangelisten samt bilder från de fyra stora profeterna, Jesaja, Jeremia, Hesekiel och Daniel. Det centrala fönstret i öster ägnas naturligtvis Kristi lidandes historia med nattvarden, judaskyssen, gisslandet, törnekronan, korsfästelsen, nedtagandet, kvinnorna vid graven, nedstigandet till helvetet och måltiden i Emmaus. Här är fönstren något mindre, 13,45 meter höga och 2,10 meter breda.

Men glöden i färgspelet gör en nästan blind för innehållet och man får verkligen anstränga sig om man vill ge sig i kast med någon av de bibliska scenerna.

Den tidigaste avbildningen av La Sainte-Chapelle som vi känner finns i en miniatyr med titeln *Mois du Juin* i boken *Les Très Riches Heures du duc de Berry*. Den har gjorts av den berömde, flamländske miniatyrmålaren Pol de Limbourg 1413-1416. Också där bländas man av den konstnärliga koloriten.

Under seklernas gång förändrades kapellens utseende och det skadades svårt i bränder under 1600- och 1700-talen. I samband med revolutionen gick man också hårt åt kapellet, som givetvis sågs som en symbol både för det förhatliga kungadömet och för den förkättrade religionen. Men efter restaurationen i Frankrike restaurerades också La Sainte-Chapelle och man försökte under åren 1840-68 återge kapellet dess forna medeltida glans. Bland annat restes på nytt den tornspira som så många gånger brunnit ner men som idag sträcker sig 75 meter över marken. Man svävar emellertid i okunnighet om kapellet redan från början var försett med en sådan spira.

De berömda relikerna förvaras inte längre i La Sainte-Chapelle, som för länge sedan har upphört att vara ett gudstjänstrum. Skatterna finns numera i Notre-Dame, några stenkast bort på Île de la Cité. De förevisas numera på långfredagarna och på alla fredagar under fastan i ett relikskrin från 1800-talet. Borta är således det föremål som fromheten en gång sökte sig till i La Sainte-Chapelle och den moderne pilgrimen får istället nöja sig med den mäktiga känsla som Henrik Schück så talande gett uttryck för.

Men törnekronan har alltså bevarats genom århundradena till skillnad från den tagg från denna krona som biskop Brynolf en gång överförde till Skara domkyrka. Den försvann tyvärr spårlöst under reformationens efterdyningar,

sannolikt när Gustav Vasa 1539-40 konfiskerade kyrkliga skatter.

Minnet av törntaggen, som färdades från Paris via Norge, lever kvar främst i Brynolfs officium till törnekronan. Därigenom fortsätter taggen att lämna sitt budskap vidare också i otrons tidevarv.

*Diadema spineum
Christi collaudemus
sanguinemque roseum
ejus adoremus.*

*Må vi prisa vår klenod,
Kristi törnekrona,
samt det rosenröda blod,
som vår synd kan sona.*

Unik gåva till Stiftshistoriska Sällskapet

”Här finns ett femtioårigt ganska vanligt prästliv under andra hälften av 1900-talet beskrivet i stort och smått”. Så sammanfattar prosten Ingvar Orebäck innehållet i den dokumentinsamling, som han under förra året låtit publicera i sex välmatade delar. Författaren, född i Amnehärad, prästvigdes för Skara stift 1954, tjänstgjorde de första åren inom stiftet och var kyrkoherde i dåvarande Bitterna pastorat 1967 -1980. Särskilt under denna senare period beklädde han ett antal poster i stiftssammanhanget. Här gjorde han betydande insatser. Ingvar var skarastiftare även om han tjänstgjorde relativt många år på annat håll, främst i Stockholm.

”Ett femtioårigt ganska vanligt prästliv” —jag vill påstå att det snarare rör sig om ett inte helt vanligt prästliv. Särskilt med tanke på vad författaren förunnades uträtta på alla de frontavsnitt där han var verksam. Allt gjordes dessutom gediget och var väl genomtänkt. Det låter sig inte göra att i en kort notis ens tillnärmelsevis ge en sammanfattning av det överflödande materialet i de sex delarna av detta magnum opus. Vi får nöja oss med konstaterandet att inom samtliga pärmar rymms ett överflödande mått kyrkohistoria, stiftshistoria, församlingshistoria, personhistoria. Tillsammans taget en guldgruva för forskning på nämnda ämnesområden. Detta såvitt man kan förstå unika samlingsverk har av författaren överlämnats som gåva till Skara Stiftshistoriska Sällskapet. Det kommer att deponeras i sällskapets arkiv och finnas tillgängligt både för forskare alla kategorier och en bredare allmänhet.

Lennart Franck

**Hedareds stavkyrka 500 år
25 juni 2006
medeltida gudstjänst kl. 14.00.**

Vårutflykt den 20 maj 2006

till Kölingared.

tillsammans med Göteborgs
Stiftshistoriska sällskap och Vasa församling.
Samling i Kölingareds kyrka kl. 13.00

Pelle Räf talar om orgelns historia.
Delar av den orgel som byggdes för Mariestads
domkyrka av Johan Niklas Cahman, såldes
under 1800-talet till Kölingared och uppsattes
1865 där av orgelbyggaren Svante Johansson.

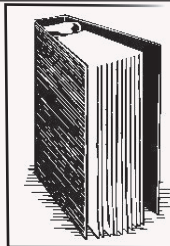
Diplomorganist Ulf Norberg
spelar på orgeln.

Planerad bokutgivning av Skara stiftshistoriska sällskap

Per-Axel Wiktorsson: *Medeltida skrivare i Skara stift*
Carl-Gustaf Andrén: *Avlatsbrev från västgötadeln i Skara stift*
Sven-Erik Pernler: *Elin av Skövde*
Bo Theutenberg: *Korsriddare i historia och nutid*
Johnny Hagberg (red): *De västgötska klostrens historia*
Johnny Hagberg (red): *Jesper Swedberg*
Inga von Corswant Naumburg: *Huvudbanér och ättevapen i Skara stifts kyrkor*

Skaramissalet beräknas utkomma till sommaren.

Ny litteratur

Böcker:

Holmes, J. Derek: A short history of the Catholic Church. Svenska katolska kyrkans historia. 2006. 425 sid.

Hyenstrand, Åke, & Bergström Hyenstrand, Eva: Norra Kyrketorp, Skultorp. Om ett pastorat och en före detta kommun. Utg. av Skultorpsbygdens intresseförening och Norra Kyrketorps pastorat. 2005. 45 sid.

Härdelin, Alf: Världen som yta och fönster; spiritualitet i medeltidens Sverige. 2005. 592 sid. (Scripta minora. 13.) (Boken kan köpas genom vårt sällskap 250:- + frakt)

Janson, Henrik (red.): Från Bysans till Norden, östliga kyrkoinfluenser under vikingatid och tidig medeltid. 2005. 224 sid.

Lomfors, Ingrid (red.): Synagogan i Göteborg 150 år. 2005. 149 sid.

Schwanborg, Ingrid: Ornunga gamla kyrka. 2005. 33 sid. (Skara stifts kyrkoberivningar. 26.)

Theliander, Claes: Västergötlands kristnande. Religionsskifte och gravskicket förändringar 700–1200. Diss. Göteborg. 2005. 399 sid. (GOTARC. Ser. B.41.)

Åberg, Göran: Emilie Petersen, ”Mormor på Herrestad” och hennes nätverk. 2005. 251 sid. (Växjö stiftshistoriska sällskap. Skrifter.14.)

Artiklar:

Hagberg, Johnny: Om sabbatsbrott och helgdagars avskaffande. [Jesper Swedberg] I: Föreningen för västgötalitteratur. Meddelande 2006:1, sid. 4–5.

Jarlert, Anders: Kyrka och tro. I: Signums svenska kulturhistoria. Stormaktstiden. 2005.

Lindberg, Bernt: Plymouthbröderna – en evangelisk rörelse. I: Från Borås och de sju häraderna. Fässingen. Årg. 49(2005), sid.67–80.

Sjögren, Bengt O. T.: Göteborgs stifts herdaminne. En lägesbeskrivning. I: Julhälsningar till församlingarna i Göteborgs stift. 2005.

Medlemsinformation

Årsavgiften är fortfarande 50 kr (för ständigt medlemskap 500 kr). Girokort bifogas till dem som ej tidigare gjort årets inbetalning. Sällskapets PlusGiro: 484 18 42-0.

Alla ändringar vad gäller adress, titel, m.m. skall meddelas snarast till kassaförvaltaren Margareta Jansson, Skaraborgsgatan 29 B, 532 30 SKARA, tel. 0511-137 46

epost: margareta_jansson@bredband.net
Då det är planerat att framställa ny matrikel under år 2006, är det synnerligen viktigt med aktuella medlemsuppgifter!

Styrelsen

Skara Stiftshistoriska Sällskap

ISSN 1103-3959

Hemsida: www.skarastiftshistoriska.nu

Ordf. Johnny Hagberg (ansv. utgivare)

Adr.: Järpås prästgård, 531 94 Järpås
0510-910 16 (Fax och Bost.), 070-550 00 98 (Arb.)

epost: jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Redaktion för medlemsbladet:

Ingemar Ekström

epost: ingemar@skarastiftshistoriska.nu

Bengt O.T. Sjögren och Arne Sträng